

DÜNYA SAVAŞ TARİHİ

ORTAÇAĞ

Teçhizat, Savaş Yöntemleri, Taktikler

500 - 1500

CİLT I

MATTHEW BENNETT - JIM BRADBURY - KELLY DEVERES-SAIN - DICKIE - PHYLIS JUSTICE

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM	
Piyadenin Rolü	7
2. BÖLÜM	
Süvari Savaşları	67
3. BÖLÜM	
Emir ve Komuta	131
4. BÖLÜM	
Kuşatma Teknikleri	171
5. BÖLÜM	
Deniz Savaşları	211
ÇEVİRMENDEN NOTLAR	252
SEÇME BİBLİYOGRAFYA	254

1. BÖLÜM

PIYADENİN ROLÜ

Ortaçağ piyade taktikleri, 500 ilâ 1500 arasında önemli değişiklikler geçirdi. İngiliz ve İsviçre orduları, uygulamaya soktukları yeni taktik nizamata ve silahlar sayesinde harp meydanlarında üstünlüğü ele geçirdiler. Ne var ki, bu durum, kendilerine has yeniliklerle arz-ı endam eden düşmanları tarafından bir süre sonra dengelendi.

MS. 500–1500 yılları, çoğunlukla “Süvariler Çağı” olarak nitelendirilir; fakat bu tarif bütünüyle doğru değildir. Roma lejyonlarının torunları, imparatorluk 1050 civarında eski ihtişamını yitirene kadar doğuda, Bizans topraklarında varlıklarını sürdürmüşlerdi. Batıda, askerî seçkinlerin 400’den sonra savaşa at sırtında katıldıkları doğrudur; ancak bunlar, İskandinav kültürünün hâkim olduğu kuzey topraklarında, iş fiilî muharebeye gelince ayaklarını yere basmayı tercih etmişlerdi. İster dış, ister iç sınırlar (İberya ve İsviçre’nin dağlık arazileri gibi) olsun, Avrupa’nın uç bölgeleri, ücretli piyade birliklerinin toplandığı yerler olmaya devam etmişlerdi. Flandra ve Kuzey İtalya başta olmak üzere, Avrupa’nın artan nüfusu sayesinde, müşterek bir kimlik ve aidiyet duygusu

1415 AGINCOURT MUHAREBESİNDE, bir İngiliz piyadesinin bir Fransız asilzadesini tutsak alışı. Bu tasvir, piyadenin, harp meydanlarında toplumsal üstlerine karşı kurabileceği askerî üstünlüğü sembolize eder.

DÜNYA SAVAŞ TARİHİ: ORTAÇAĞ

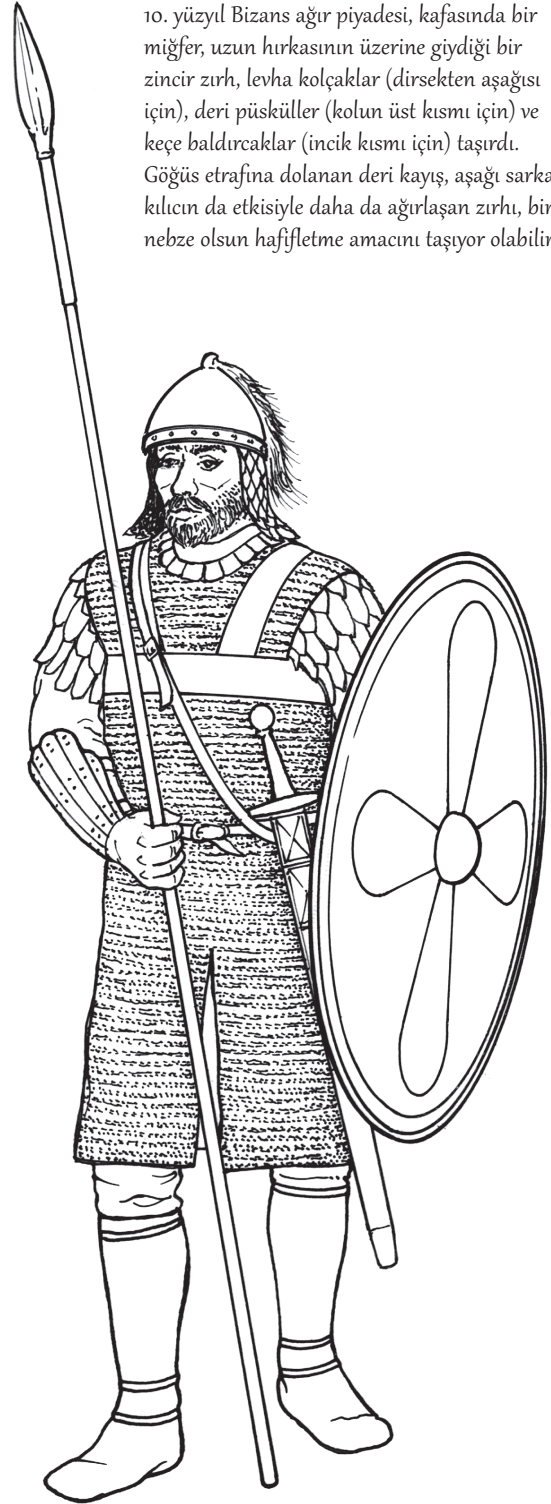
etrafında birleşen piyade birlikleri, asilzadelerin yıkılmaz olduğuna inanılan üstünlüklerine meydan okumuştur. 1300 dolaylarında yaşanan bu dönüşüm genellikle “piyade devrimi” adıyla anılmasına karşın, bu geçiş, bir evrim süreci olarak ele almak akla daha yatkındır.

Uzaktan menzilli silahların gelişmesi de, yaya askerlerin savaşma kudretlerini artırmıştı. Sırasıyla tatar yayı/arbalet, uzun yay ve nihayet ateşli silahlar, daha ağır zırhlara bürünmüş ve çok daha seri hareket edebilme kabiliyetine sahip süvarileri, belirli bir mesafeden vurup indirebilme imkânını doğurdu. 14. yüzyıla gelindiğinde, değme şövalyeler bile savaşmak için atlarından inmeye başlamışken, 15. yüzyılın “modern orduları”, Rönesans döneminin “kargı ve tüfek sistemi”nin¹ müjdecisi olacak şekilde atlı, piyade ve uzun menzilli savaşçı sınıflarının dengeli dağılımına dayalı bir görüntü arz ediyordu.

İlk Piyade Birlikleri

6. yüzyılda, piyade muharebesinin en usta uygulayıcıları Bizanslılardı. Bizans komutanı Narses, 552 Taginae’de, kanatlara piyade okçuları, merkeze ise atlarından indirdiği ağır süvari ve mızraklıları yerleştirdiği bir müdafaa hattı oluşturmuştu. Bu savunma çizgisinin ardında, bu kez atlarının üstünde bekleyen diğer süvari birlikleri konuşlandırılmıştı. Narses’in İtalyan-Gotik düşmanları da, kargılı süvari, mızraklı piyade ve okçulardan mürekkep benzer bir ordu yapısına sahipti. Kral Totila, emri altındaki piyadelerin güçsüz olduğunu iyi bildiğinden, tüm hesabını toplu bir süvari taarruzuna göre yapmıştı. Bizans okçusu tarafından yıpratılan Got süvarisi, düşman saflarının mızraklardan oluşturduğu savunma duvarını delmek için yaptığı onca hücumdan sonra geri püskürtüldü ve Narses’in cephe gerisinde bekleyen ihtiyat süvarisinin müdahalesiyle meydana süpürüldü.

Bu zafer Bizans taktiklerinin üstünlüğünü kanıtlamıştı. Bu tarihten itibaren 12. yüzyıla değin, farklı silahlarla donanmış birlikleri aynı ordu terkihi içinde kullanma fikri, Bizanslıların en belirgin özelliklerinden biri olarak kaldı. 6. yüzyılın sonlarına ait askerî elkitabı *Strategikon*, Bizanslıların, 500 yılından itibaren savaş sanatına nasıl yaklaştıklarını anlatır. Bu anlayışa göre piyadeler, harp

10. yüzyıl Bizans ağır piyadesi, kafasında bir miğfer, uzun hırkasının üzerine giydiği bir zincir zırh, levha kolçaklar (dirsekten aşağıya için), deri püsküller (kolun üst kısmı için) ve keçe baldırcaklar (incik kısmı için) taşırdı. Göğüs etrafına dolanan deri kayış, aşağı sarkan kılıcın da etkisiyle daha da ağırlaşan zırhı, bir nebze olsun hafifletme amacını taşıyor olabilir.

mevhanlarında, atlı birliklerin yeniden toparlanmak veya acil durumlarda arkalarına sığınmak için kullandıkları bir melce vazifesi görmeliydiler. Bu arada piyade birliklerini teşkil eden mızraklı ve yaylı askerler, özel taktik nizamları sayesinde süvari saldırılarına başarıyla göğüs gerebilirlerdi:

“En önde bulunan üç saf, muhkem bir şekilde yere sapladıkları mızraklarının ucunu hafifçe öne doğru eğerek, iç içe geçirdikleri kalkanlarının üzerine yerleştirmek suretiyle bir *foulkon*² oluşturur ... Üç ve dördüncü sıradakiler ise, gerektiği anda, cirit gibi fırlatmak veya saplamak amacıyla mızraklarını ellerinde hazır tutarlar. Hafif zırhlı piyade, ok ve yay kullanır.” Düşman birlikleri mızrak ormanına takılıp bozuldukları anda, Bizans atlıları ortaya çıkarak bunları kaçırmaya zorlardı.

Birçok insanın Roma İmparatorluğu'nun yıkılma tarihi olarak benimsediği 476 yılı, bizzat Romalılar tarafından asla kabul edilmemiştir. Bu tarihte Roma'nın “barbar” bir krallığın hâkimiyeti altına girdiği doğrudur; ama Bizanslıların kendilerine verdiği isimle Doğu Romalılar için, kaybedilen vilayetlerin imparatorluğa geri kazandırılması her zaman için önde gelen stratejik hedeflerden biriydi. 493'te bir Got ordusu, barbar kralı tahtından indirip İtalya'yı anavatana bağlamakla görevlendirildi. Gotların lideri Büyük Teodorik, kendi namına hareket ederek, İtalya'nın her zaman kültürel olarak imparatorluğun bir parçası olduğunu kabul etmesine karşın, burada bağımsız bir krallık kurdu. Bunun üzerine Bizans imparatoru Justinianos, devletin 533-34'te Kuzey Afrika'daki Vandal Kraliyeti'ni ezip geçmesinden sonra, İtalya'daki duruma el atmaya karar verdi. Kumdan kaleler misali bir anda çöküveren Vandalların hesabını görmek kolay olmuştu; Justinianos, bu kez de, kendi aralarında ihtilafa düşeceklerini umduğu Got hanedanından İtalya'yı kolayca çekip almayı tasarlıyordu.

Justinianos, üç aşamalı bir saldırı planı hazırladı. İlişirya ordusunun başını çekeceği bir kuvvet

Balkanlar'dan harekete geçecek; Galyalı Frank krallar önderliğindeki bir müttefik ordusu Provans sınırları üzerinde baskı kurarken, imparatorun sabık muhafız alayı komutanı ve en güvendiği askerî şahsiyet olan Belisarios, nispeten savunmasız durumdaki Sicilya'yı zapt ettikten sonra kuzeye doğru ilerleyecekti. Ne var ki, komutanını kaybettikten sonra başsız kalan Balkan ordusu yürüyüşünü durdurdu; Franklar da, Galya'nın güneyini almak dışında pek bir şey yapamadılar. Buna karşın Belisarios, Sicilya'dan yola çıktıktan sonra Napoli'yi işgal etti; bir sene

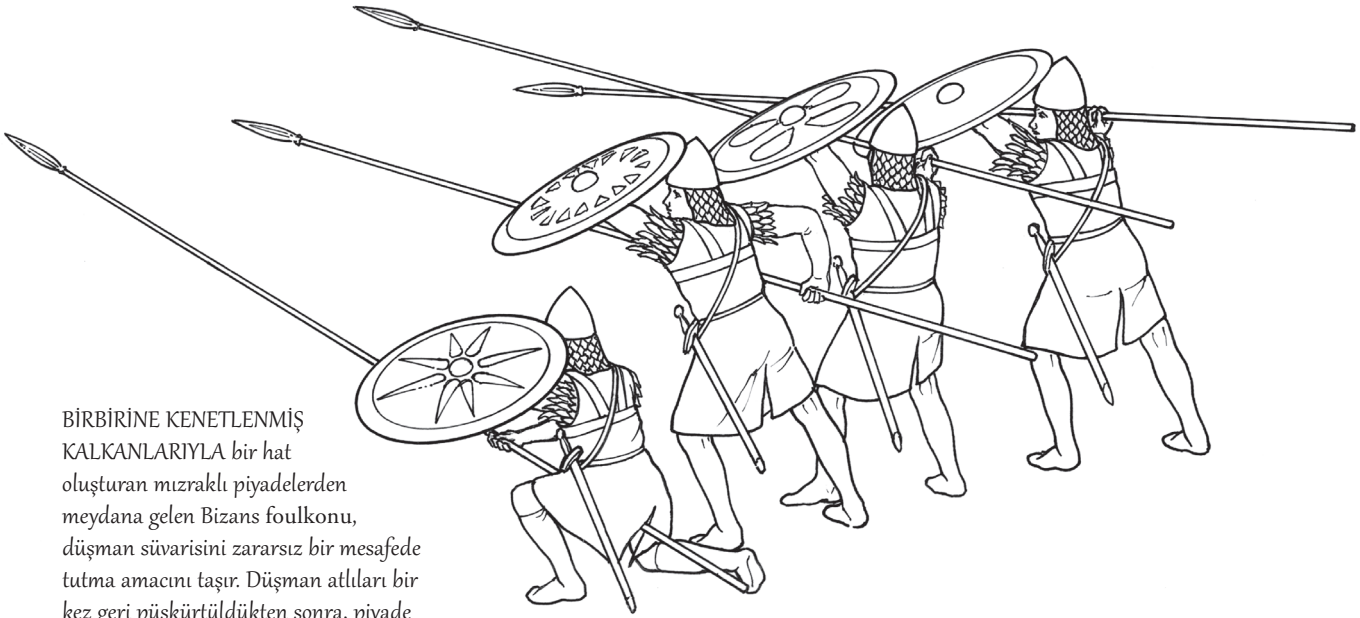
boyunca Roma'da tutunma muvaffakiyetini gösterdi ve 540'ta Ravenna'yı zapt ederek Got kralı Vitiges'i tahttan indirdi. Fakat Bizanslıların eli sıkılığı, bir süre sonra, zaferi başarısızlığa çevirerek (tıpkı az kalsın Afrika'da olacağı gibi), Gotların Totila önderliğinde tekrar ayağa kalkmasına sebep oldu. Got orduları, sahada kazandıkları seri galibiyetlerle, Bizans güçlerini birkaç şehre

sığınmak mecburiyetinde bıraktılar. Nihayet 552'de, Justinianos kesenin ağzını açarak Narses komutasında taze bir orduyu İtalya'ya, bu kez geleneksel istila güzergâhı olan kuzeydoğudan yolladı.

Narses'in emri altındaki kalabalık ordu, Romalı nizamiye, Cermen kabileleri ve Lombard ile Herul seçkin muhariplerinin bir karışımıydı. İtalya içlerine doğru sarkan Narses, nehir ağzlarına köprüler kurdurmak suretiyle, yolları kapatmakla görevli Got öncü kuvvetlerinin etrafından dolaştı ve ilk iş olarak Ravenna garnizonunu kurtardı. Roma muhasara ve lojistik yöntemlerinin etkinliğini fark eden Totila, savaşı açık araziye taşımaya karar verdi. Ordusunu Via Flaminia³ boyunca yerleştiren Totila, süvarisinin hücum gücüne güveniyordu; fakat ağır bir hezime uğradı. İtalya'nın güneyinde sıkıştırılan Got hükümdarının halefi Teias, Mons Lactarius'da⁴, adamlarının başında çarpışırken hayatını kaybetti. Gotlardan geriye kalanlar, birbirlerinden kopuk

*“Hasımlarını kalkanlarıyla
iten ve mızraklarını
karşılardakilere çılginca
saplayan Bizanslılar, kendilerini
canla başla müdafaa ettiler;
bir taraftan da, kalkanlarıyla
çıkardıkları muazzam gürültüyle
düşmanlarının atlarını
ürkütmekteydiler”.*

PROCOPIUS, GOT SAVAŞLARI

BİRBİRİNE KENETLENMİŞ KALKANLARIYLA bir hat oluşturan mızraklı piyadelere meydana gelen Bizans foulkonu, düşman süvarisini zararsız bir mesafede tutma amacını taşır. Düşman atlıları bir kez geri püskürtüldükten sonra, piyade hattında bırakılan boşluklardan ileri atılan Bizans süvarisi geri çekilenlerin ensesine binerdi.

garnizonlarda yaşam mücadelesi sürdürmekteydiler. Çaresizlik içinde kıvranan Gotlar, Galya Franklarını, sonradan Gotlara devretmek şartıyla, İtalya'yı işgal etmeleri amacıyla yarımada'ya davet ettiler. Frank kralı Teodobald, bu seferi gerçekleştirmesi için iki düküne, Lothar ile Butilin'e (Ren Nehri'nin doğusundaki Alamanni arazisinin hâkimleri) izin verdi.

Bu esnada Narses, Aligern'in (Teias'ın kardeşi) Got ailesinin hazinesini korumaya çabaladı. Cuma'e'yi kuşatmakla meşguldü. Giriştiği bütün lağım faaliyetlerine karşın kaleyi alamayan Narses, kuzeye, Toskana'ya doğru ilerlediği sırada Lothar ve Butilin'in Po'yu geçmiş olduğuna dair haber geldi. Bizans komutanı, Alamanları gözetlemek üzere bir keşif kuvveti yolladıktan sonra Lucca'yı muhasara altına aldı.

Butilin, Bizanslılar açısından hayli talihsiz bir biçimde, Narses'in istihbarat toplama amacıyla yolladığı Herul destek birliklerini pusuya düşürdü. Bu esnada Lucca Kalesi şartlı olarak teslim olmayı kabul ettiğinden, Narses, Ravenna'daki kışlık karargâhına çekilme fırsatını yakalamış ve askerlerini İtalya'daki çeşitli kalelere dağıtmıştı.

Narses, Ravenna'da, Cuma'e kentinin anahtarlarını getiren Aligern'i huzuruna kabul etti. Burada aynı zamanda, eskiden Gotlarla müttefik bir Cermen kabilesi olan Varnilerin, imparatorun yüce hâkimiyetini kabul etmek istediklerini öğrendi. Bu yeni tabiiyet ilişkisini sağlam temellere oturtmak amacıyla Rimini'ye giden Narses, kentteki ikameti esnasında, yem aramak amacıyla dolaşan bir düşman kuvvetinin şehre yaklaşmakta olduğu haberini aldı. Bizans komutanı, bu çapulcu kitlenin önünü kesmek amacıyla üç yüz kişilik şahsî muhafız alayını görevlendirdi. Büyük ihtimalle, bunların büyük çoğunluğu yaya askerlerden müteşekkildi; aksi takdirde, istilacıların aşırı savunmacı taktikleri anlamsız olurdu. Alamanlar, cenahlardan arkaya sarkmaları engellemek için iki ağaçlık arazinin ortasına yerleşmişler ve yan yana dizdikleri kalkanlarla ördükleri müdafaa hattının her iki ucuna süvarileri konuşlandırmışlardı. Bizzat Narses tarafından yönetilen Bizans süvarisi, bir müddet ufak taarruzlarla oyalandıktan sonra sahneledikleri bir sahte ricatla, düşmanlarını düzensiz bir grup şeklinde peşlerine takmaya muvaffak oldular. Bir anda geri dönen Narses muhafızları, başıboş bir şekilde meydana

yayılan piyadeleri kılıçtan geçirirken, atlılar derhal ordugâhlarına kaçtılar.

Casilinum Muharebesi: 554

554 baharında kuvvetlerini Roma'da toplayan Narses, ordusuna talimler yaptırdı. Bu arada şehre uğramadan geçen Lothar ve Butilin, yol boyunca rastladıkları yerleşimleri yakıp yıkarak güneye doğru ilerlemeye başladılar. Daha kalabalık bir orduya hükmeden Butilin, batı güzergâhını takip ederken, Lothar yürüyüşüne doğudan devam ediyordu. Söylentiye göre, Cermen ordusu 75.000 kişi kadardı. Bu sayı hayli abartılı olmalıdır; fakat Cermen ordusunun iki kola bölünerek ilerlemesinin sebebi, gerçekten de, hâlihazırda savaşın tahribatını yaşayan Güney İtalya'da kalabalık bir ordunun iaşesini sağlayamama kaygısı olabilir. Lothar, sefer müddetince topladığı ganimeti güvenli bir yere nakletmek amacıyla, baskınlarda ele geçirilen çok sayıda esirle birlikte kuzeye doğru geri döndü. Fano'ya ulaştığında, öncü kuvveti, Hunlar tarafından takviye edilen bir Roma kuvvetinin saldırısına uğradı. Cermenlerin silaha sarılmalarını fırsat bilen esirler, ganimetlerin büyük kısmını alarak kaçtılar. Lothar kuvvetleri, kuzeye doğru ilerleyişlerine devam ederek Po'yu geçtiler. Venedik'te kamp kurulduğunda patlak veren veba salgını askerlerin önemli bir kısmını kırıp geçirdiğinden, eli kolu bağlanan Lothar sefere son vermek zorunda kaldı.

Bütün bunlar yaşanırken sonbahar gelip çatmıştı ve Butilin, Narses'le karşılaşmak umuduyla Roma'ya doğru ilerlemekteydi. Ordusunu içten içe kemiren dizanterinin, tıpkı Lothar'ın başına geldiği gibi, emrindeki kuvvetleri eriyip bitirmesinden önce, kesin bir zafer kazanma ihtiyacı hissediyordu. Campania'ya ulaşan Butilin, Casilinus'un (Volturno Nehri) kuzey kıyısında ordugâhını kurdu. Kampın etrafını araba tekerleklerini yarıya kadar zemine gömerek inşa ettirdiği setler ve toprak istihkâmlarla tamamen çember içine aldı. Volturno Nehri üzerindeki köprü, bir kuleyle tahkim edildi. Ordusunun başında Roma'dan hareket eden Narses, yakın bir mahalde kamp kurdu. Çıkan bir çatışmada, Narses birlikleri, Butilin'in yem toplamak amacıyla ana ordudan uzaklaşan askerlerine saldırarak, köprübaşını tutan köprüyü zapt edip yaktılar. Böylece Cermenlerin

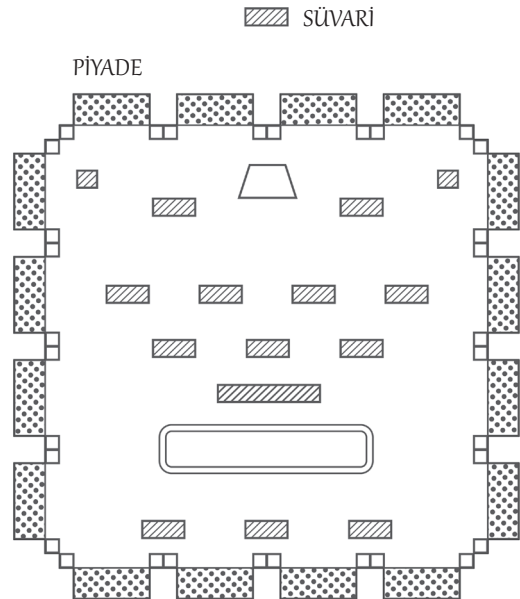
güneye doğru geri çekilme yolları tıkanmış oldu. Ordusunu iâşe ve ibate etme imkânını yitiren Narses, açlık kendini iyice hissettirmeden, apar topar savaşa girmeye mecbur kaldı.

Ordular

Butilin, Frank derebeylerinin itimatına mazhar olmuş bir Alaman soylusuydu. Teodobald'ın altında müşterek kral namıyla da olsa, sahipsiz kalan Got tahtına geçebileceğini görmüştü. Muhtemelen hatırı sayılır miktarda askerî tecrübeye sahipti; ne de olsa, Volturno Nehri'ndeki ordugâhını sağlam şekilde tahkim edebilmiş ve Fano açıklarında Herulların pusuya düşürüldüğü operasyonu başarıyla yönetmişti.

Rum tarihçi Agathias, Cermen ordusunun 30.000 kişiden oluştuğunu iddia eder. Gerçek sayı çok daha az olmalıdır; muhtemelen 15–20.000 kişi kadar. Cermen ordusunun merkezdeki derin yürüyüş kolunun her iki tarafına genişçe yayılan kanatlarının, 10–12.000 kişilik bir Roma piyade kuvvetinin ön

10. YÜZYILIN ORTALARINA ait bir Bizans askerî elkitabı, süvarileri iç kısmında muhafaza eden bu kare piyade nizamı sayesinde, atlı ve yaya askerlerin, harp meydanında el birliğiyle nasıl azami performans sergileyebileceklerini tarif eder. Bu metin, çoğunlukla, 950'lerden bir suikasta kurban gittiği 969'a kadar imparatorluğun talihini yeniden canlandıran II. Nikephoros Phokas'a atfedilir.

DÜNYA SAVAŞ TARİHİ: ORTAÇAĞ

cephesinden daha geniş bir mekâna yayılmadığına bakarak bu sonuca varılabilir. Agathias, ordudaki askerlerin teçhizatına dair tafsilatlı bir betimleme yapar:

“Savaş araç gereçleri basittir ve kullanımı esnasında herhangi bir mekanik beceri gerekmez... Vücut ve baldır zırhları kullanmazlar ve birkaçı miğfer giymesine rağmen, çoğu, başları açık vaziyette savaşır. Sırt ve göğüsleri, bellerine kadar çıplaktır; altlarına bez veya deriden pantolonlar giyerler. Her biri, içine doğdukları halklarına özgü yaya savaşma usullerinde usta olduklarından, nadiren at kullanırlar. Ok, yay, sapan veya diğer menzilli silahların, teçhizatları arasında hiç yeri yoktur. Olağan silahları, balta ve *angolar*, orta boyda mızraklardır; hem cirit gibi atmak, hem de yakın dövüşte rakibe saplamak için kullanılabilirler. Bu silahların uzun demir temrenleri ve ters ucunda iri bir çivileri vardır. Uç kısmın her iki tarafına kancalar yerleştirilmiştir. Bir ‘Frank’, hasmına yaklaştığında *angosunu* fırlatır. *Ango* vücudun herhangi bir uzvuna isabet ederse, silahın ucundaki kancalar, bunun bedenden çıkarılmasını engeller; çıkarılması halinde ise, kurban sakatlanır. Bir kalkana girdiği takdirde, burada saplı kalır ... Kancalar yüzünden, kurban, *angoyu* kalkanından söküp atamaz ve demir gövde, silahın kesilerek atılmasını da engeller. Hasımının kendini kurtarmak için cebelleştğini gören Frank, silahın sapına basarak hasımının kalkanını aşağı çektikten sonra, balta veya başka bir mızrakla kurbanının işini bitirir.”

Narses’in ordusu, bu dönemdeki diğer Bizans ordularında olduğu gibi, farklı kültürlerden gelmelerinin yanında, hepsi de tecrübeli ve dayanıklı savaşçılardan müteşekkildi. Bunların bir kısmı, cirit, yay veya iki elle kullanılan ağır kargılar taşıyan atlı askerlerdi. Orduda ayrıca, kimileri süvari usulü uzun zincir zırhlara bürünmüş (*antesignani*), kimileri geniş çivili kalkanlarıyla mızrak veya ciritler taşıyan ağır piyade bölükleri mevcuttu. Bu piyade grupları içinde, hususî birimler halinde teşkilatlanmış okçu, ciritçi ve sapanlılar da bulunmalıdır.

Bunlara ilaveten, Narses ordusunda destek kuvveti olarak, bizzat imparatorluk hizmetinde olan amansız Cermen Herul atlıları (Narses, Taginae’de bunları yaya olarak sahaya sürmüştü), Hunlar ve Persler; Aligern’in komutasında ise Gotlar vardı. (Bir türlü

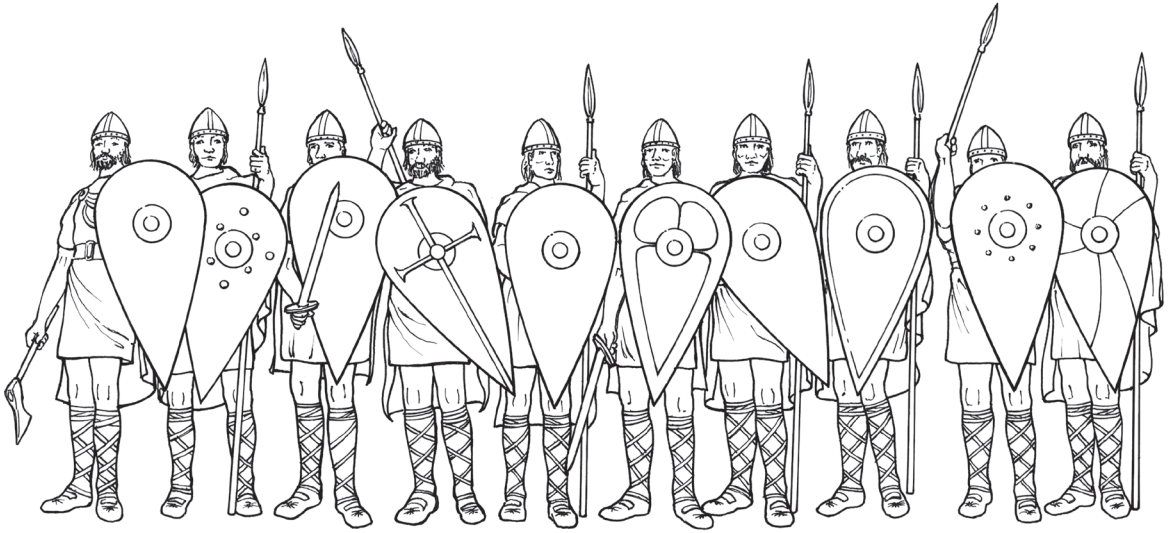
zapturapt altına alınamayan serkeş Lombardlar, Totila’ya karşı alınan zaferden sonra memleketlerine geri yollanmışlardı.)

Savaş

Narses, ağır piyadeler ve atlarından indirdiği süvarilerden oluşan bir perdeleme kuvveti ile öne çıktı. Merkeze *antesignani* ve bunların her iki cenahına diğer ağır piyadeler yerleştirilmişti. Bu piyade hattının gerisinde, yaklaşan düşmana önlerindeki safları aşarak atış yapacak okçu ve sapanlılar ve en geriye, toplu bir artçı kuvvet bırakılmıştı. Şayet Narses, burada da, Taginae’deki dizilimi tatbik ettiyse, artçı kuvvetler, (bazı canlandırma çizimlerinde gösterildiği gibi) piyadelerden değil, bütünüyle süvarilerden oluşmuş olmalıdır. Savaşın hemen arifesinde, aralarından bir savaşçının bir hizmetkârı öldürdüğü gerekçesiyle, Narses’in emriyle bir yoldaşları infaz edilen Herul birlikleri ile ordu komutanı arasında can sıkıcı bir soğukluk vardı. Herulların isyan etmesi, son anda liderleri Sindual’ın araya girmesiyle engellenmişti ve bunlar, harp nizamına girmek için, muhtemelen *antesignanilerin* gerisinde kendilerine bırakılan boşluğa doğru ilerlemektedirler.

Narses, süvarilerini cenahlara yerleştirdi. Kendisi de, sağ kanattaki süvari kuvvetinin başına geçti. Bu hareketin sebebi, büyük ihtimalle, bu cenahtaki atlılara bizzat kumanda etmenin yanı sıra, burada yükselen arazinin sağladığı görüş imkânından istifade edebilmektir. Bu arada sol kanattaki süvariye, burada bulunan ağaçlık arazinin derinlerine gizlenmeleri ve düşman kuvvetleri, ordunun merkez hattına temas etmeden ortaya çıkmamaları emredildi. Plan, Cermen taarruzunu karşıladıktan sonra kanatlardaki süvarileri devreye sokarak düşmanı çevirmektir.

Butilin, merkez hattını kama nizamına sokarak, adamlarını her iki tarafta kademeli bir merdiven gibi dizdi. Ordunun bütünü, vurucu kuvvetin en başta olduğu ters bir “v” harfi görüntüsünü almıştı. İlk önce, ilerledikçe savaş naraları haykıran Alamanlar saldırıya geçtiler. Bizanslılar, adeta çığ gibi yuvarlanarak gelen kalkan duvarına karşı, yay ve sapanlarını boşaltarak göğüs gerdiler. Cermenler, Roma müdafaa hattına çarpmadan hemen önce ellerindeki *angoları* topluca fırlatacaklardı. Kalkanların kalkanlarla tokuştuğu

an kopan gümbürtü korkunç olmalıdır. İlk beli bükülenler, ortada, tam da Herulların bulunması gereken yerde sersemleyerek sendeleyener oldu. Devasa kama, Bizans artçılarına varıncaya değin yarma harekâtına devam ederek, ancak yürüyüşe geçmiş olan Herul kuvvetine doğru yöneldi. Bu arada Narses, her iki kanada yerleştirdiği süvarileri meydana sürerek, korumasız kalan Cermen arka saflarını yanlardan ok yağmuruna tuttu. Roma piyade hattının iki kenarı, Butilin ordusunun büyük bölümünü meşgul ederken, Herullar, an itibarıyla Bizans kuvvetlerini arkadan sarmak amacıyla çark etmeye çalışan düşman güçlerine karşı taarruza geçtiler. Butilin, beklenmedik anda imdada yetişen bu dinç kuvvetler karşısında afallamıştı; çünkü Bizans ordusundan firar edip karşı tarafa kaçan Herullar, güya kabilelerinin savaşa girmeyecekleri yönünde istihbarat getirmişlerdi. Kama şeklindeki kuvvetler geri püskürtüldü ve Herullar, nizamı bozulan Butilin güçlerinin bıraktığı bir gedikten ilerlemeye başladılar. Bunun üzerine Narses, süvari birliklerine, düşman ordusunun kanatlarını süpürerek geriye sarkmaları talimatını verdi. Bu hamle, hâlâ mücadele etmekte olan Cermen kanatlarına vurulan son darbe oldu. Bütünüyle çember içine alınan istilacılar, Alplerdeki evlerine kaçmayı başarabilen bir avuç talihli asker dışında, tamamen kılıçtan geçirildiler.

İNGİLİZ KALKAN DUVARI, 11. yüzyılın ortası. Bazıları kılıç veya balta taşısına da, büyük çoğunluğu mızraklı askerlerden oluşuyordu. Bu nizamın başarısı, tek blok halinde mücadele eden savaşçıların karşılıklı yardımlaşmasına bağlıydı.

Anlaşılan Narses, en başından beri, tesis ettiği müdafaa hattının dimdik ayakta kalacağından emindi. Üstelik ihtiyaç halinde, ihtiyat birlikleri olarak kullanabileceği artçıları da vardı. Herullar yerlerinde olmadığı için, düşmanın yarma girişimi başlangıçta başarıya ulaşır gibi görünmüştü. Bu anlamda Cermenlerin çok hızlı davranarak taktik inisiyatifi ellerine aldıklarını itiraf etmek gerekir. Bununla birlikte, düşmanın kama nizamı savunma hattını yardığında, cenahlardaki Bizans süvari ve okçuları, serinkanlılıklarını kaybetmeden Cermenlerin arka saflarda kalan birliklerine yaklaşıp ateşe başlamışlardı. Narses, Herulların gelmekte olduklarını ve (henüz kimlerden oluştuğu bilinmese de) artçı kuvvetlerin henüz çatışmaya girmediklerini görmüş olmalıdır. Kanatlardaki Roma piyadeleri de, şiddetli düşman saldırısına karşı iyi dayanmışlardı. Sonuç itibarıyla, Bizans ordusu, savaşın gerektirdiği taktik ihtiyaçlara esnek biçimde tepki gösterebilme melekesini sergilemişti.

Cermenler ise, tam aksine, uygun adım ilerleyen piyadelerden ibaretti. Cermen süvarisi, büyük ihtimalle, hafif zırhlı piyadeyi takviye etmek

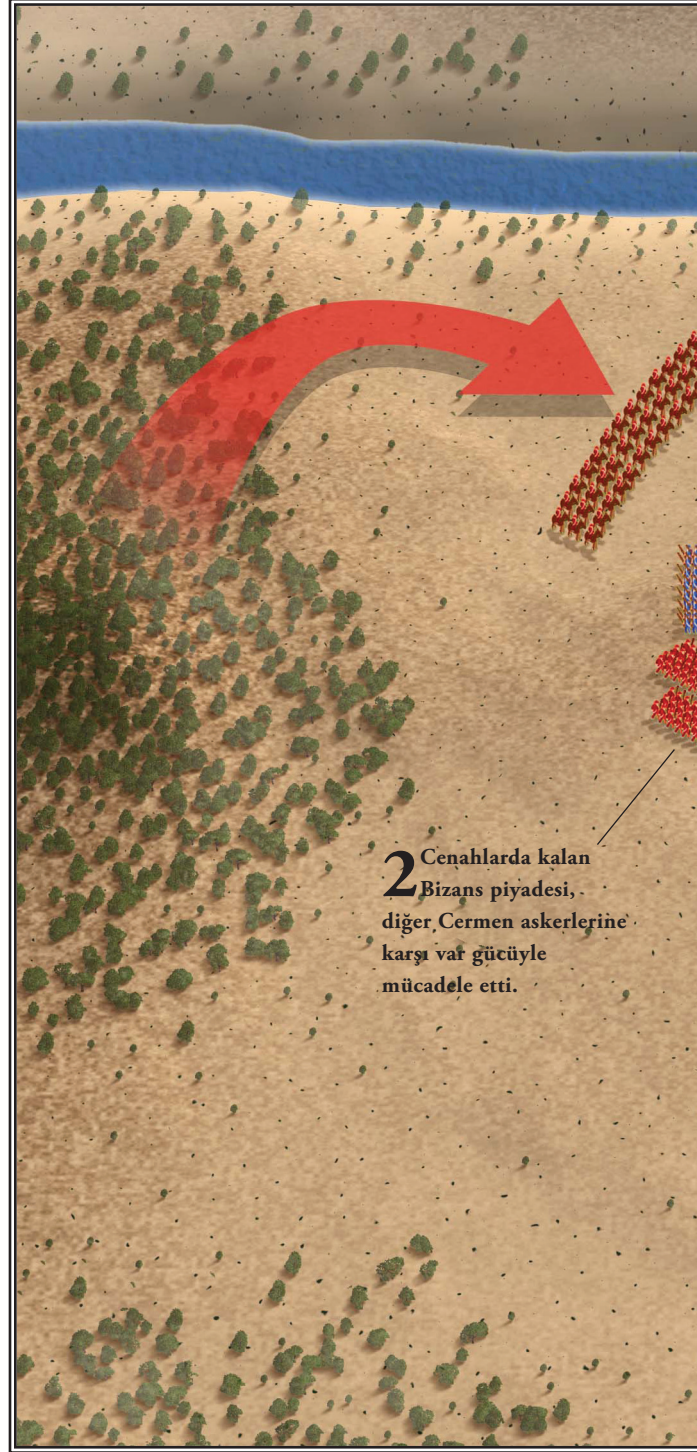
Casilinum Muharebesi

554

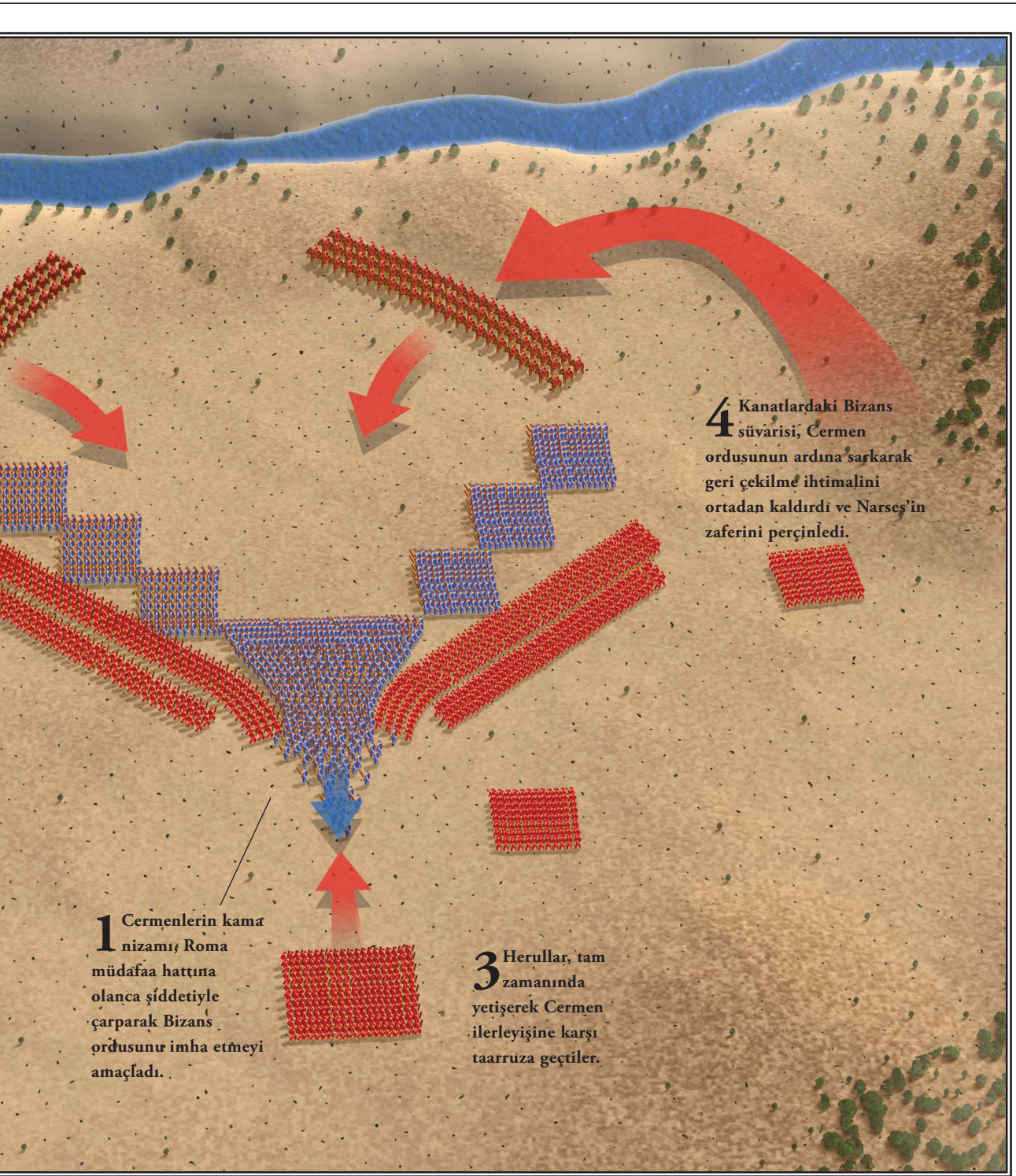
Bizans komutanı Narses, askerlerinin büyük kısmını atlarından indirerek, karşılıklı yardımlaşma ve ateş gücünü azamî seviyede artırmaya imkân tanıyan bir ustalıkla harp meydanına yayıldı. Piyadeler merkeze yerleştirilirken, kanatlara yollanan süvariler, büyük oranda etraftaki ağaçlıklar arasına gizlenmişlerdi. Butilin'in Cermenleri de, atlarından inmiş ve düşman kuvvetlerinin göbeğine indirecekleri tek bir esaslı darbeyle, Bizans savunmasını yarıp hasımlarını kaçırmaya zorlayacakları bir tertip almışlardı. Başlangıçta bu düzen işe yararmış gözüktü; Cermen soylularının başını çektiği yarma harekâtının gaddarlığı karşısında dizleri çözülen Bizans piyadesinin merkez birlikleri iki büküm oldu. Tam bu esnada, Bizanslıların müttefiki – ihtiyat kuvveti olarak geride tutulan – Herul birliklerinin çarpışmaya katılmasıyla durum dengelendi. Bu arada Cermenleri iyice tuzağına çeken Narses, atlı askerlerini, düşmanlarını cenahlardan çevirmek için harekete geçirerek geri çekilme yollarını tamamen kapattı. Butilin'in adamları bütünüyle çember içine alınarak kılıçtan geçirildiler ve İtalya'yı bir uçtan diğerine yıkıp geçen Cermen Seferi sona ermiş oldu.

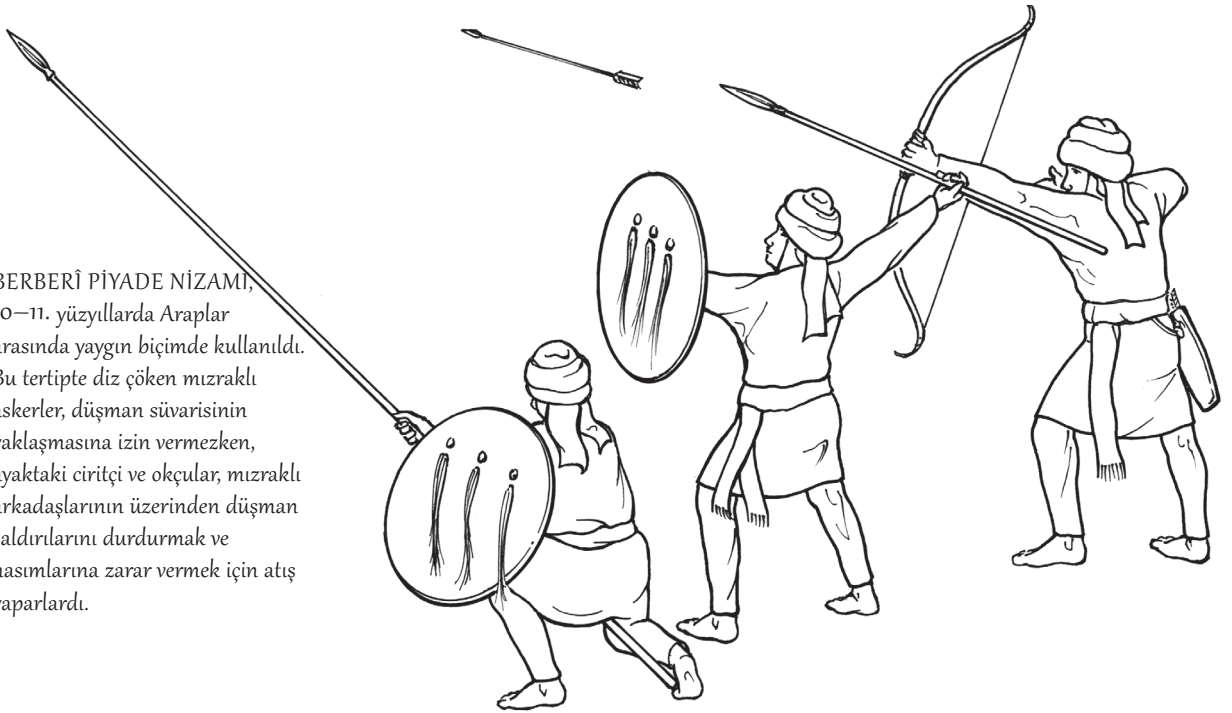
Casilinum Muharebesi, Volturno Nehri'nin gerisinde gerçekleşti. Campania'yı yağmalayan Cermenler, ana üslerine geri dönerken, yolları üzerinde Narses komutasındaki Bizans ordusuyla karşılaştılar.

2 Cenahlarda kalan Bizans piyadesi, diğer Cermen askerlerine karşı var gücüyle mücadele etti.

BERBERİ PİYADE NİZAMI, 10–11. yüzyıllarda Araplar arasında yaygın biçimde kullanıldı. Bu tertipte diz çöken mızraklı askerler, düşman süvarisinin yaklaşmasına izin vermezken, ayaktaki ciritçi ve okçular, mızraklı arkadaşlarının üzerinden düşman saldırılarını durdurmak ve hasımlarına zarar vermek için atış yaparlardı.

ve çarpışma anında daha büyük bir darbe gücü yaratmak niyetiyle atlarından inmişti. Seçkin savaşçılar, bu tercihleriyle, (atlı seçkinlerin kaçarak ordugâhlarına sığındıkları Rimini'deki çarpışmanın aksine) sıradan askerin maruz kaldığı tehlikeleri de kabullenmiş oldular. Ordularının yekpare yapısı, kısa bir süreliğine de olsa, başarı kazanmıştı; ama yine de, bunun gerçek sebebi, Butilin'in taarruza geçtiği esnada Herulların henüz ortalarda görünmemesiydi.

Butilin'in emrinde, planının suya düşmesi durumunda başvurabileceği bir ihtiyat kuvveti yoktu. Alamanların taktik anlayışı iptidaî görünebilir; fakat gözü pek savaşçıların girişeceği çabuk ve ürkütücü bir saldırının, hayli korkunç bir hadise olduğu söylenmelidir. Bu muharebenin sonucu, iyi yönetilen ve piyade ve süvari kuvvetlerinin üzerlerine düşen vazifeleri yerine getirdiği karma bir ordunun gücünün gözler önüne sermektedir.

Geç Bizans Orduları

Bizans ordularında süvarilerin daha yüksek bir statüsü olmakla beraber, piyade birlikleri de, sahip oldukları hususî yetenek ve silahlarla harp meydanlarına sürülmeden önce karmaşık bir talimden geçerlerdi.

10. yüzyıla ait elkitapları, Bizans piyade bölüklerinin ana unsurunun, okçular tarafından desteklenen mızraklılar olduğunu; fakat yayalardan kurulan kare nizamlarının arkalarında, atlıların huruç etmesine imkân tanıyan koridorlar bırakıldığını yazarlar. Bu boşluklar, hepsi de hafif silahlar taşıyan uzman ciritçi (Slavlar arasından toplanırdı) ve sapancılar tarafından perdelenir; bunlar, taktik durumun zorlamasına göre, bu gedikleri çevik hareketlerle açıp kapatabilirlerdi. Piyade bölükleri içinde, ağır mızraklar fırlatmak için eğitilen *menaulatoi* askerleri mevcuttu. Bunlar, oklardan etkilenmeyen ve piyade bölüğünün uzun mızraklarını kırıp geçebilecek denli ağır zırhlı *kataphraktoi* (zırhlı atların sırtındaki zırhlı süvariler) hücumlarına karşı koyabilmenin yegâne yoluuydu.

Bizans piyadesi, yalnızca müdafaa açısından değer taşımıyordu. 10. yüzyılda Nikephoros Ouranos tarafından kaleme alınan *Taktika*'da, mızrakçı ve okçuların ana gövdesinin düşman taarruzunu karşıladığı esnada, *menaulatoi* ve cirit atıcıların kanatlardan ilerleyerek içe doğru bir kavis çizmeleri ve böylece atış alanını mümkün olduğunca genişlettikten sonra düşman saflarını çökertmeleri

tavsiye edilmişti. Dev oklar atan bir mancınık türü olan *cheiromangana* ve kolayca parlayan Rum ateşini fırlatmak için kullanılan el yapımı tüpler olan sifonlar, uzun menzilli silahları tamamlıyordu.

Bizans piyadesinin muharebede takındığı tutum müdafaa ağırlıklıydı. Bunun sebebi, düşmanın direncini kırmakla görevlendirilen muharip unsurların, aslen Bizans ağır süvarisi, zırhlı mızrakçı ve seyyar keşif birlikleri olmalarıydı. 971 Dorostolon Muharebesi'nde, Bizans piyadesi, Ruslarla günler boyu süren göğüs göğşe çarpışmalara tutuşmuştu. İskandinav tarzı teçhiz edilmiş bu piyadeler, avuçlarında sıkıca kavradıkları mızrak, balta ve yaylarıyla uzun bir müdafaa hattı teşkil ettikten sonra, sırtlarını Dorostolon Kalesi'ne dayamanın rahatlığıyla Bizans hücumlarını başarıyla savuşturmuşlardı. Savaşı Bizanslılara kazandıran hamle, imparatorun, en nihayetinde, günler boyunca yıpratılan Rus hattına karşı bizzat Bizans ağır süvarisinin başına geçerek kama nizamında yaptığı taarruz olmuştu.

Arap Fetihleri

7-11. yüzyıllarda, Bizans İmparatorluğu'nun en azılı hasmı, imparatorluğun doğu eyaletlerini koparıp aldıktan sonra ne denli tehlikeli bir sınır komşusu olduğunu kanıtlayan Arap devletleri olmuştu. Arap süvarisi ve binek atlarının dillere destan bir şöhreti vardı. Bununla birlikte Araplar, kökleri İslâm öncesi devirlere kadar uzanan kuvvetli bir piyade muharebesi geleneğine de sahiptiler.

Arap piyadesi, İslâm ordularının fetih çağında hayatî önemde roller oynamıştı. Develerin sırtında çölleri aşan piyadeler, Bizans ve Sasanî hudutlarını tahrip ettikten sonra hiç vakit kaybetmeden çöl içlerine çekilerek sırta kadem bastıklarından, bunları takip edebilmek neredeyse imkânsızdı. Baş döndürücü bir hızda baskınlar düzenleyip ortadan kaybolmaları, Arap piyadesinin karıştığı savaşların

yıllarca sürmesinin en önemli sebebidir. Araplar, 7. yüzyılda İspanya'yı ve müteakiben Galya, Sicilya ve İtalya'nın güneyini fethettiklerinde Batılı ordularla karşılaşmışlardı. Bu dönemde Arap kuvvetlerinin, Batı piyade taktikleri üzerinde bir etki bırakmış olmaları muhtemeldir. Arap hafif süvarisi, düşman birliklerine yönelik taciz hareketleriyle çatışmaları başlatır; fırsat elverdiğinde, ağır süvari devreye girerek rakibinin merkez güçlerine esaslı bir darbe indirirdi. Fakat düşman kuvvetlerinin sarsılmadığı durumlarda,

“Bize yönelecek süvarileri oka tutup, onların arkamızdan gelmelerine meydan ve imkân vermeyiniz. Ganimet toplamaya koyduğumuzu görseniz de, bize katılmayınız. Onların, bizi yendiklerini görseniz de, yerinizden ayrılmayınız ve yardımımıza koşmayınız!”

HZ. MUHAMMED

atlı birlikler, piyadelerin kendilerine sağladığı koruma perdesinin ardına çekiliyorlardı. Piyade askerleri, harp meydanına, atların geçmesine izin veren koridorlarla ayrılan yoğun ve kalabalık kütleler şeklinde diziliyorlardı. Bu insan adacıklarının ön saflarında, tek dizlerinin üzerinde, vücutlarını kalkanlarla koruyan ve mızraklarının sapını toprağa saplamış vaziyette bekleyen askerler yer alıyordu.

Bunların hemen gerisinde, atışa hazır halde bekleyen okçu ve ciritçiler vardı. Ciritçiler, bu nizam içinde, zırhlı süvariye alaşağı edebilen nispeten ağır silahları sayesinde, okçuların ateş gücünü pekiştirmekteydiler. Bu esnada piyadeye verilen vazife, hasımlarının süvari hücumlarına göğüs germektir; piyade duvarını aşamayan süvariler, geri çekilirken bu kez hücumu geçiren Arap atlıları tarafından vurulacaktı. Arap okçu ve ciritçileri, uygun anı yakaladıklarında, çarpışma nizamını yitirmeden ileri çıkarak, düşmanın uzaktan silah fırlatan askerlerine karşı kendi piyadelerini korurlardı.

İspanya'daki Arap krallıklarının, Cebelitarık boğazının ötesindeki dindaşlarıyla yakın münasebetleri vardı. Endülüs Müslümanları, dizleri üzerinde yeni baştan doğrulan Hıristiyanların tazyikine karşı Berberî ordularını ülkeye davet etmişlerdi. 11. yüzyılın sonlarında gerçekleşen bu ittifak, Sahra'nın boyun eğmek bilmeyen Müslümanları Murâbitların, Endülüs'ü bütünüyle

DÜNYA SAVAŞ TARİHİ: ORTAÇAĞ

ele geçirmeleri sonucunu doğurdu. 1086 Zellâka Muharebesi'nde, baştan ayağa siyahlara bürünmüş Murâbit askerleri, davul sesleri eşliğinde disiplinli manevralar icra ettiler. Piyade birliklerini savunma setleri şeklinde kullanan Murâbitlar, bu sayede, Hıristiyan ağır süvarisinin belini bükmeye muvaffak olmuşlardı.

Kuzey Avrupa

Kuzey Avrupada, Roma İmparatorluğu'nun resmî sınırlarının ötesinde uzanan topraklarda, atlı savaşçılar toplumsal olarak hâlâ en itibarlı kesimi teşkil etmelerine rağmen, başlangıçta sayıca pek fazla değillerdi. Batı dünyasında, bir süvarinin, taktik bir avantajı beraberinde getirdiği müddetçe, atından inerek savaşması her zaman olağan bir durum kabul edilmişti. Nitekim 553'te, Mons Lactarius'ta, Teias komutasındaki Gotlar, Bizanslılar karşısında atlarından inmişlerdi. Nitekim *Strategikon*, "İepiska saçlı ırklar"ı, her daim yaya savaşmaya hazır insanlar olarak tarif eder. Yer seviyesine inmek, sınıfsal amirlerinin kaçmaya niyeti olmadığını ve gerekirse, kendileriyle omuz omuza çarpışırken can vermeyi göze aldığını gören piyade askerlerini çok daha dirençli hale getirme gibi bir fayda sağlıyordu.

İngiltere ve İskandinavya'da piyade geleneği hayli köklüydü. Viking akıncıların İngiltere'ye gelir gelmez yaptıkları ilk iş, stratejik hareket kabiliyeti kazanabilmek için atlar temin etmek olmuştu. Buna karşın sıra savaşmaya gelince, attan inmekteydiler. Vikingler, İngiltere ve Fransa'da, bilhassa Thames üzerindeki Reading Adası gibi baskınlar düzenledikten sonra ele geçirdikleri ganimetlerle sığınabilecekleri güvenli adalarda, bol miktarda istihkâm inşa etmişlerdi.

871'de, Wessex kralı Ethelred ve kardeşi Alfred, Ashdown'da bir Dan kuvveti ile kapışmaya karar verdiler. Danlar, biri "iki kral" tarafından, diğeri "birçok asilzade" tarafından yönetilen iki kanada ayrılmıştı. Alfred (geleceğin Kral Büyük Alfred'i), ağabeyini beklemeden hücumla geçti. *Maldon Muharebesi* manzumesi, bu apansız hareketin ardında yatan saiki hoş bir dille anlatır. İki ordu da, kalkanlardan birer duvar örmüşler ve karşılıklı atışa başlamışlardı. "Avuçlardan fırladı sivri uçlu

çubuklar, yıldırım misali; keskin bilenmiş mızraklar ileri fırlatıldı; yaylar biteviye gerilip bırakıldı; kalkan tutan eller titredi." Karşılıklı yapılan atışların, esas çarpışmaya methal niteliği taşıdığı düşünülürse, aradaki mesafeyi bir çırpıda katetmek, menzilli silahların öldürücü etkisinden kaçınmanın makul bir yolu olabilir. Her ne kadar, İngiliz ve Vikinglerin savaşta kalabalık kütleler oluşturduklarına dair kanıtlar bulunsa da, Maldon şiiiri, asilzadeler ve yakın maiyetlerinin, birbirlerine cengâverce meydan okudukları daha gevşek bir savaş hali tasvir eder. Ashdown'da İngilizler muzaffer oldular; çünkü büyük ihtimalle kral taze kuvvetlerle arbedeye katılana kadar, Alfred, her iki Dan kanadına karşı başarıyla mukavemet ederek bunları oyalamıştı. Birçok muharibin bir kalkan dışında zırh giyinmediği bu tür savaşlarda, zayıf miktarları yüksek oluyordu. Dahası, herkesin piyade olduğu hatırlanırsa, İngilizlerin akşam karanlığına kadar sürdürdüğü takip, her zamankinden daha kanlı olmuştu.

İngiliz ve Viking piyadesi, tarihî kaynaklarda, harp sanatından ziyade kaba kuvvete dayanan vahşi ve gaddar kimseler olarak tezahür ederler. Gene de, aynı kaynaklardan, bu insanların aslında daha üst seviye savaşçılar olduklarına dair birtakım ipuçları elde edilebilir. Birçok Viking, yanlarında, muhtemelen piyade hattına karıştıklarında, arka saflardan kullanmak üzere yaylar bulunduruyorlardı. Vikingler aynı zamanda, ağaçlıklar arasından kanat hücumları düzenleme ve *swynfylking* (domuz kafası) yani kama nizamı denilen, düşman hattını yarıp geçmeyi hedefleyen kesif insan blokları kurma konusunda mahirdiler. Slavlaşmış İsveç Vikingleri olan Rus kavmi, Dorostolon'da, kenarlara çıkararak Rum süvarisini taciz ateşi altında tutturdukları okçu birliklerini, aslen harp meydanında yaya mızraklı askerlerini desteklemek amacıyla kullanmışlardı.

Bu dönemde aynı askerî birlikler, bir yandan karada ve denizde savaşırken, öte yandan çıplak arazide korunaklı istihkâmlar inşa etmek zorundaydılar. İngiltere'de, Danlar ve İngiliz *thegn* ve *fyr*leri, stratejik manevralar için at kullanmışlardı; keza Danlar, üzerine doluştukları ince gemilerle, nehir ağzlarına kadar baskınlar düzenledikten sonra

hızla gözden kaybolmaktaydılar. Bu ani baskınlara İngilizler (ve Galya'da Karolenjler), tahkimat inşa ederek karşılık vermeye çalıştılar.

Karolenj İmparatorluğu'nun başı, dört esaslı mesele ile beladaydı: Vikingler, Macaristan'dan gelen akıncılar, İspanya'dan yola çıkarak Fransa ve İtalya'yı bile tehdit eden İslâm orduları. Bunların üstüne, bir de, Frank soylularının kendi aralarında giriştikleri sonu gelmez ayrılıkçı kapışmaların imparatorluğun hantal yapısıyla el birliği etmesi, dış tehditlere tek vücut halinde cevap vermeyi imkânsız hale sokmuştu. Üzerinden bin yıl geçen çok az savaşın hatırlandığı malumdur; bu durumun meşhur bir istisnası 732'deki Poitiers Muharebesi'dir. Charles

Martel, bu çarpışmada, yenilgiye uğratılmaması durumunda belki de Galya'da Müslüman hâkimiyetini başlatacak olan bir İslâm ordusunu geri püskürtmüştü. Bu savaşta Franklar, Moussais la Bataille'da akan iki nehrin bulunduğu köşede, İslâm ordusunun İspanya'ya geri çekileceği yol üzerine yerleştiler. Charles'ın ordusunda atlı ve yaya birlikler bir arada bulunduğu halde, süvariler, piyade gücünü pekiştirmek amacıyla atlarından inerek saflara girdiler. Charles aynı zamanda, atlı askerlerini, Arapların sahte ricat taktiklerine kanıp şuursuzca karşı taarruza geçmemeleri hususunda uyarıyordu. Ateş gücü üstünlüğüne güvenen Arap serdarı Abdurrahman, çarpışmanın açılışında menzilli birliklerini kullandıktan sonra cephe saldırısına başladı. Kuzeyli savaşçılar, Arap hücumu karşısında, "buzdan bir heykel gibi" sabitkadem beklediler. Bir gün boyunca süren semeresiz taarruzların ardından Araplar, ganimetlerini bile yanlarına almadan çadırlarını boşaltıp evlerinin yolunu tuttular. Frank İmparatorluğu'nda, piyadelerin mevcudiyetine dair çok az şey bilinir; fakat her halükârda, yalnızca kuşatma savaşlarında üstlendikleri vazifeler yüzünden değil, Fontenoy iç savaşından kalan zayıf listelerinde işaret edilmeleri ve kaynaklarda "derin falanj" nizam-

"İngilizler, ne ata binmekte; ne de at sırtında silah kullanmakta beceri sahibidirler. Baltalar ve gisarmelar⁵ taşırırlar; balta kullanan bir adam, kendini koruyamaz; çünkü esaslı darbeler indirmek istiyorsa, silahını iki eliyle kavramalıdır."

WACE, ROMAN DE ROU

ları hakkında verilen tariflere dayanarak, bunların varlığından emin olabiliriz. Dahası, 850 yılında, Sakson piyadeleri ücretli askerler olarak kiralanmıştı.

Kral Odo, 892 Montpensier'de, iki kısma ayırdığı ordusunda, piyade ve okçuları ön hatta dizerek süvarileri bunların gerisine yerleştirmişti. Bu tertibat, taarruza geçmeleri için dizginleri serbest bırakılana kadar ok atışına karşı çaresiz olan süvarileri, koru-

ma altında tutmak isteyen Ortaçağ ordularının klasik nizamıdır. 1000 senesine gelindiğinde, en seçkin piyadeler, şövalyelik geleneğinin hüküm sürmediği bölgelerden devşirilmekteydi: dağlık ve bataklık araziler, Kelt sınır boyları ve bağımsızlık meşalesinin halen yandığı kasaba ve kentler.

Normanlar Anglo-Saksonlara Karşı

Hastings Muharebesi (1066), uzun zaman boyunca, okçu, mızrakçı ve şövalyeleri harp meydanına esnek bir biçimde yayabilme becerisini gösteren Normanlarla, Senlac tepesi sırtında, sopalara bağladıkları taşları, önlerindeki zırhlı piyade hattının üstünden atan çiftçilerden mürekkep Anglo-Sakson grubu arasında yaşanan bir çarpışma olarak resmedilmişti. Günümüzde bu anlatım, gözden geçirilerek düzeltilmiştir. Bilakis, zincir zırhlarıyla kral ve asilzadelerin paralı muhafız alayları olarak hizmet eden İngiliz *huscarlları*, Avrupa'nın en iyi piyadeleri kabul edilmektedirler. Bu ücretli askerler, her beş *hidelik*⁶ arazi başına orduya yollanması zorunlu olan zırhlı piyadeler tarafından desteklenmekteydiler. Stamford Köprüsü'ndeki İngiliz zaferini dile getiren bir İzlanda *sagası* olan *Maldon Muharebesi* manzumesi ve Bayeux duvar halısı⁷, piyadelerin ördüğü kalkan duvarında okçuların da yer aldığı ve daha hafif teçhizatlarıyla süratle konum değiştirebilen mızrakçı bölükleri tarafından desteklendiği intibayı uyandırır. Demek ki, muharebe hattı, ön safta geniş kalkanlar taşıyan zırhlı mızraklıların, arka safta ağır Dan baltalarını iki elleriyle güç bela kaldıran veya

DÜNYA SAVAŞ TARİHİ: ORTAÇAĞ

demet demet ciritleri hazırda bekleten askerlerce desteklendiği bileşik bir nizamdı. Bu arada okçular, büyük ihtimalle kısa menzilde hedef gözetebilmelerine imkân tanıyacak şekilde, doğrudan bu nizamın içine serpiştirilmişlerdi (belki de, duvar halısındaki yalnız okçu, bu durumu temsil etmek üzere tek başına resmedilmiştir).

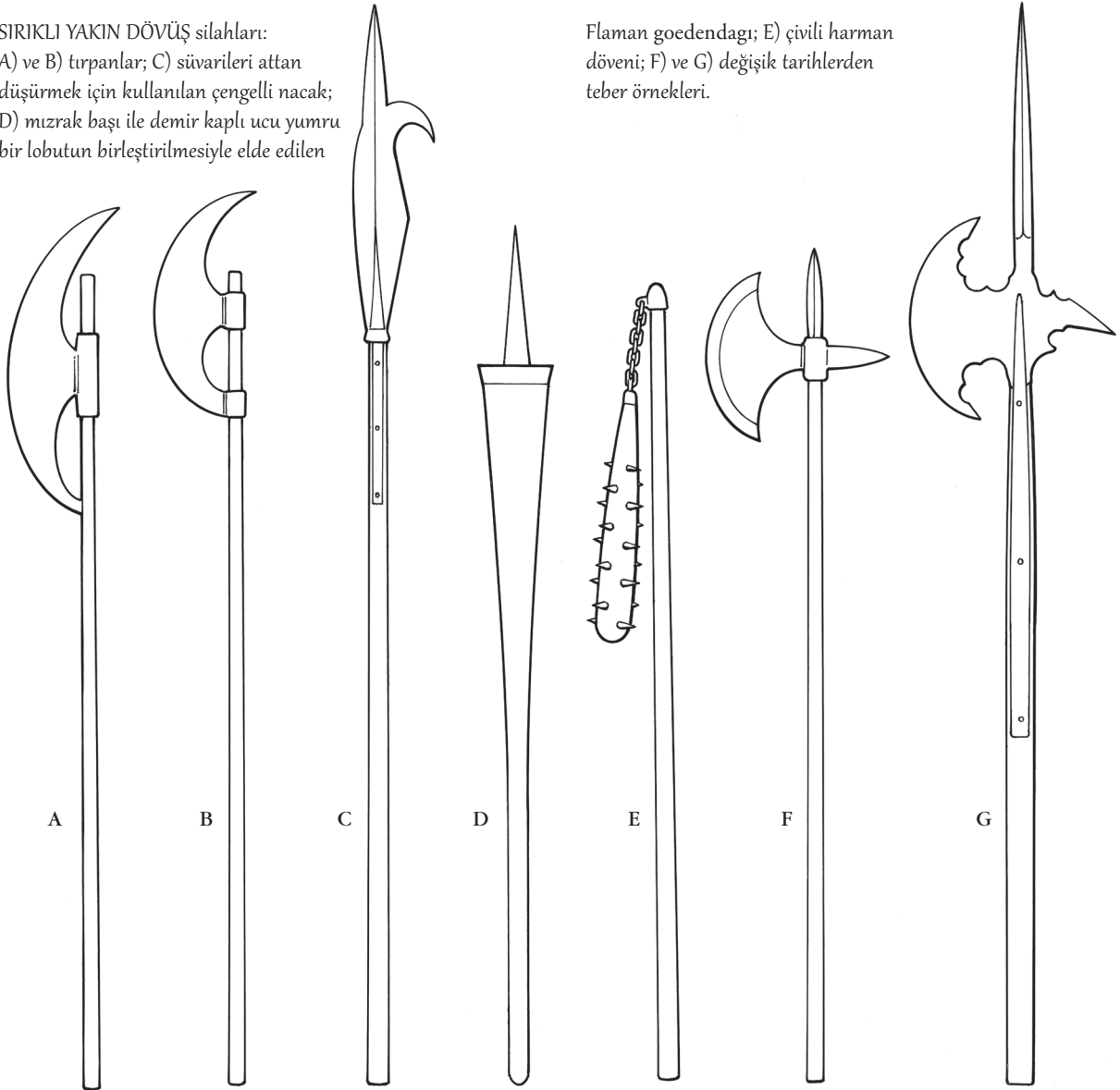
İngiliz savaşçıları, harp meydanına genellikle atlarıyla gider ve bineklerini cephe gerisinde bir yerde bağlayıp bırakırlardı. İngilizler, Brunanburh

Muharebesi'nde (937) Nors ve İskoçlardan müteşekkil bir orduyu yenilgiye uğrattıktan sonra, tekrar atlarına binmişler ve perişan haldeki düşmanlarını takip etmişlerdi. Bu tür bir hareket kabiliyeti, süvari birliklerinden bütünüyle mahrum olan ordular karşısında muazzam bir üstünlük sağlıyordu – katıksız bir piyade ordusu, rakibini dize getirdiği durumlarda bile, çembere alıp kısıtırmadığı için düşman kuvvetlerini imha edemezdi. Dahası, binek hayvanları, İngilizlerin eline bir sürü stratejik seçenek bahşetmişti. Kral Harold, 1066'da, ordusunu

SIRIKLI YAKIN DÖVÜŞ silahları:

A) ve B) trıpanlar; C) süvarileri attan düşürmek için kullanılan çengelli nacak; D) mızrak başı ile demir kaplı ucu yumru bir lobutun birleştirilmesiyle elde edilen

Flaman goedendagı; E) çivili harman döveni; F) ve G) değişik tarihlerden teber örnekleri.

kuzeye, Stamford Köprüsü'ne yürütüp Harald Hardrada komutasındaki Norveç kuvvetlerini bozguna uğrattıktan sonra, aynı ay içinde, tekrar güneye inerek William'ın istila ordusunun karşısına dikilebilmişti.

Anglo-Saksonların, taktiksel anlamda tekdüze bir anlayışa saptandıkları düşünülmemelidir. Örneğin 1063'te, Harold Godwinson ve kardeşi Tostig, Galler'de sefere çıkmışlardı. Gerald de Barry'ye göre (1200 civarı), Harold, Galli savaşçıların gerilla taktiklerine ayak uydurabilmek için hafif deri zırhlar giydirdiği *huscarllarını*, benzer şekilde hafif kalkanlarla donatmıştı. Tostig, İngiliz filosuna doldurduğu bu kuvveti, deniz girintilerinin el verdiği ölçüde, Galler vadilerinin içlerine doğru nakletti. Kaçacak yeri kalmayan Galli askerler, teslimiyetlerinin nişanesi olarak, prensleri Gruffydd'in kesik başını bizzat kendi elleriyle Harold'a getirmek zorunda kaldılar.

Normanlar, Hastings'de, İngilizlerin kalın kalkan duvarına karşı, üç kademeli bir savaş tertibatı uyguladılar. En önde piyade, okçu ve mızraklılar geldi (Bayeux duvar halısında resmedilmemelerine karşın, savaşa bizatihi şahit olan Guillaume de Poitiers bunları eserinde anlatır). Norman okçuları savaşı başlattıktan sonra, mızrakçılar, şövalyelere zemin hazırlamak amacıyla İngiliz savunma hattına taarruza geçtiler. Bu hamlelerin boşa çıkması üzerine, Norman mızraklıları, muhtemelen şövalyelerin her hücumdan sonra etraflarında toplanabilecekleri sabit savunma istinatları oluşturmak amacıyla geri çekildiler. İngiliz mukavemeti o denli kararlı bir hal almıştı ki, William'ın sol kanadı bir süre sonra bozulup kaçmaya başladı. Buna mukabil, kaçışan Normanların peşine düşmenin cazibesine kapılan bir miktar asker, savunma hattını terk edince, hareket kabiliyeti çok daha yüksek atlılar tarafından kuşatılıp kılıçtan geçirildiler.

Dük William'ın, korunaklı mevzilerinden çıkan İngilizlerin akıbetinden ilham alarak, şövalyelerine sahte ricatlar tertip etmeleri talimatını verdiği ve İngiliz ordusu saflarını peyderpey aşındırdığı söylenir. Büyük ihtimalle, geri çekilen süvarilerin peşine takılan kuvvetlerin başında olan Harold'ın iki kardeşinin de, bu esnada hayatlarını kaybettikleri kaydedilir. William, sabahtan akşama değin süren kapışmanın sonlarına doğru, okçularına, havaya doğru nişan

almalarını emretmişti. Kollarını kaldıracak takati kalmayan savaşçılar, tepelerine inen oklara karşı ağır kalkanlarını daha fazla havada tutamamışlar ve bizzat Kral Harold'ın başına geldiği gibi, kafalarına inen oklarla cebelleşmek zorunda kalmışlardı. Bu hengâmeyi fırsat bilen William, artık safları iyice incelmış düşmana karşı şövalyelerini saldırıya geçirmiş ve ordusunun bir daha toparlanamayacak şekilde çöktüğü esnada kralı ölü ele geçirmişti.

Savaşın neticesi ne olursa olsun, İngiliz müdafaası çok iyi yer tutmuştu; cenahlar ve art arazi ağaçlıklar ile korunurken, cephenin ön kısmındaki yokuş, süvari hücumunun ivmesini epeyce azaltmıştı. Tek başına mücadelenin on bir saat sürmüş olması bile, İngiliz askerinin takdire şayan direnme azminin göstergesidir. Şayet Normanlar, yalnızca süvari kuvvetleriyle sonuca gitmeye çalışmış olsaydılar, İngilizlerin bu çarpışmadan galip çıkma ihtimalleri vardı. Oysaki Normanların hakiki anlamda dengeli bir ordu terkiibine sahip olmaları ve şövalye, okçu ve mızraklılar gibi çeşitli askerî unsurları münavebeli sahaya sürebilme becerileri, çatışmanın seyrini tayin etmişti.

Anglo-Normanlar

İngiltere'nin istilası, Normandiya'da vuku bulan üç muharebenin de gösterdiği gibi, İngiliz piyade geleneği ile Norman süvari ve okçu pratiklerinin kaynaşmasına yol açmıştı.

Bu muharebeler, Anglo-Normanların harp meydanındaki taktik esnekliklerine işaret eder. Anlaşıldığı kadarıyla, tecrübenin şifahî aktarımı ve Vegetius'unki gibi askerî elkitapları, tarihte harp sanatına kafa yoranların, ordularını harp meydanına değişik tertiplerle sürmelerine olanak tanıyan fikrî bir çerçeve yaratmıştı. Savaş, bu dönemde yüksek tabakaların meşgalesi olarak kalmıştı; bunlar, gönüllerince seyahat ettikleri gibi, Fransızca üzerinden kendi aralarında ortak bir iletişim aracı geliştirmişlerdi. İngiltere'de dünyaya gelen bir asilzadenin, Fransa, İspanya, Güney İtalya ve Filistin'de, Fransız, Arap, Bizans ve Türk ordularına karşı çarpışmış olan başka soylularla tanışıklık kurması hiç de istisnâ bir durum değildi.

Arsuf Muharebesi: 1191

Haçlı seferlerinin tanıdık siması İngiliz kralı Aslanyürekli Richard, 8 Eylül 1191'de, Suriye

DÜNYA SAVAŞ TARİHİ: ORTAÇAĞ

sahilinde küçük bir liman şehri olan Arsuf'ta Selahaddin Eyyubi kuvvetleriyle karşılaştı. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu çarpışma, Haçlı kuvvetlerinin Akka'yı zapt ettikten sonraki iki haftalık yürüyüşleri boyunca yaşanan çatışmaların nihayet alenî bir savaşa dönüşmesinden ibaretti. Haçlıların esas niyeti, Yafa'dan iç kısımlara uzanan yolu kullanarak Kudüs'e vasil olmaktı. Fakat bu maksatlarına ulaşabilmek için, her ne pahasına olursa olsun, Haçlı birliklerine ilerleme yolunu tıkamak isteyen İslâm kuvvetlerinin dur durak bilmeyen saldırılarına göğüs germek zorundaydılar. Her ne kadar, Haçlılar ve bilhassa Kral Richard, halk arasında gözü pek süvari akınlarıyla şöhret bulmuş olsalar da, kral, piyadenin hayatî önemini çok iyi kavramıştı.

Piyadeler, bir taraftan pek de kalabalık olmayan şövalyelere ve bunların el üstünde tutulan kıymetli atlarına koruma sağlıyor; öte taraftan, ordunun arkasında kalkanlı mızrakçı setleri oluşturdukları gibi, hücumu uğrayan silah arkadaşlarını yay ve arbalet ile koruyorlardı. Richard'ın şövalyeleri, ancak düşman saflarında bir kargaşa doğduğunda, ya da gittikçe artan kayıplar nedeniyle hasımlarının karşılık verecek mecali kalmadığı anlarda, öldürücü darbeyi indirmek için serbest bırakılıyordu. Bu usulü uygulayabilmek, her babayığidin altından kalkamayacağı bir taktik beceri ve en âlâsından bir komuta bilgisi gerektirmekteydi.

Arsuf'ta yaşananlardan bir asır evvel doğu topraklarına gelen ilk Haçlı kafilesi (1096–1099), düşman arazisinde nasıl ilerlenebileceğini öğrenmek mecburiyetinde kalmıştı. Haçlı ordusu ağır piyadelerden müteşekkildi; buna karşın rakipleri, çok sayıda hareket kabiliyeti yüksek atlı askeri bir araya getirebilmekteydi. Türk atlı okçuları, Hıristiyan şövalyelerin korkulu rüyası haline gelmişti; çünkü bunlar, Hıristiyanların bineklerini alaşağı ederek, şövalyeleri en çok güvendikleri silahlarından mahrum etmekteydiler: süvari hücumu. Yaygın kanaat,

bütün Müslüman ordularında bu nevi askerlerin bulunduğu yönündedir. Oysaki işin aslı, kargılarla dövüşen daha geleneksel Arap süvarisinin aksine, atlı okçular genellikle Türk asıllıydı. Gerçi Müslüman hükümdarlar, at sırtında yay kullanabilen askerleri her daim takdir etmişler ve hafif, akıncı atlı okçular toplamaya özen göstermişlerdi. Bunun yanında aynı hükümdarlar, yayı sadece durakladıkları anlarda, kargı ve gürzlerle yapacakları saldırı öncesinde düşman saflarını yıpratmak amacıyla kullanan ve memlük adıyla bilinen çok daha ağır zırhlı süvari alayları da teşkil etmişlerdi.

Haçlı komutanları, bu tehdit karşısında, piyadelerini atlı birliklerle dirsek teması halinde kullanabilecekleri akılcıca yöntemler geliştirmek durumunda kalmışlardı. Bu ihtiyacın sonucu, ordunun yürüyüş esnasında savaşmasına imkân tanıyan bir nizam oldu. Esasında bu tertip, mızrak ve menzilli silah taşıyan yayaların, ordu ağırlıkları ve süvariler etrafında koruma çeperi oluşturduğu bir kutudan ibaretti. İlk Haçlı kafileleri, belki de Bizanslılardan öğrendikleri bu uygulamayı, bilhassa 1099 Askalan'da,

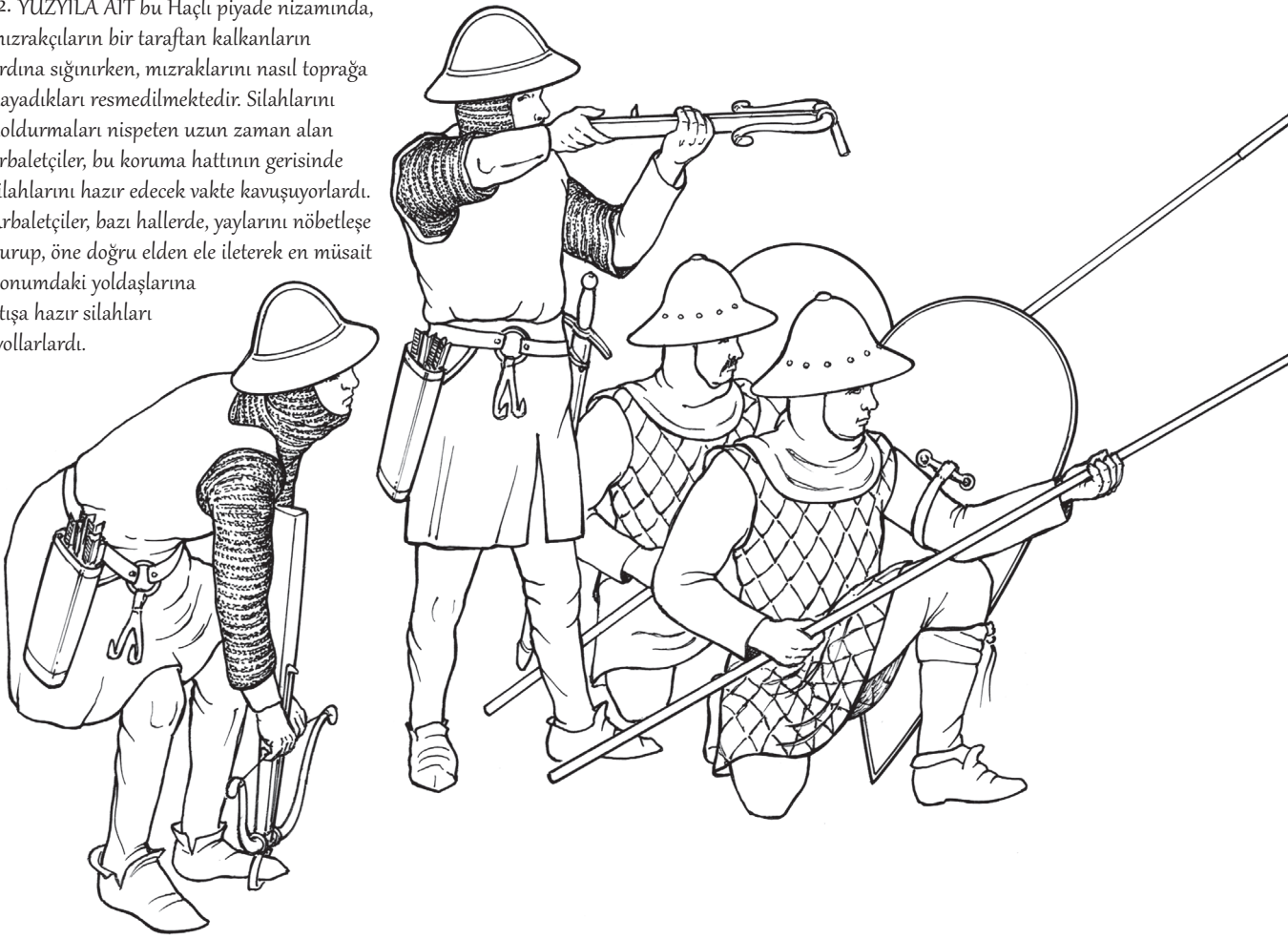
“İngiliz şövalyelerinin büyük kısmı, atlarından inip yaya askerler haline geldiler; okçuların ötesine berisine serpiştirilen bu güzide savaşçılar, en önde saf tutmuştu. Geri kalanlar, baronların refakatinde merkezde, sancağın etrafında içtima ettiler.”

HEXHAMLİ RICHARD

Fatımîlere karşı büyük bir hünerle tatbik etmişlerdi. Ne var ki, bu konudaki bilgi birikimi, batıdan daha sonraları gelen insan dalgalarına aktarılamamıştı; bunlar, her şeyi en baştan, kan ve gözyaşıyla öğrenmek zorunda kaldılar. İkinci Haçlı Seferi'nde (1144–50), kendilerini savunma bilgisinden yoksun Hıristiyanlar, 1147'de Anadolu'yu geçmeye çabalarken neredeyse son fertlerine kadar katledildiler. Gene de, Kudüs krallığı sakinleri, bir şekilde bu taktiği uygulamada ustalık kesp ettiler; fakat bu maharetleri bile, 1187 Hıttin Muharebesi'nde uğradıkları ağır yenilginin ardından, deniz kıyısındaki birkaç kalecik dışında bütün kraliyet topraklarının Selahaddin Eyyubi'nin eline geçmesine engel olamadı.

Hıttin Muharebesi patlak verdiğinde, Kral Guy, Selahaddin'in kuşatma ordusunu Taberiye üzerinden çekmesini sağlamak amacıyla, Celile gölü kenarındaki

12. YÜZYILA AİT bu Haçlı piyade nizamında, mızrakçuların bir taraftan kalkanların ardına sığınırken, mızraklarını nasıl toprağa dayadıkları resmedilmektedir. Silahlarını doldurmaları nispeten uzun zaman alan arbaletçiler, bu koruma hattının gerisinde silahlarını hazır edecek vakte kavuşuyorlardı. Arbaletçiler, bazı hallerde, yaylarını nöbetleşe kurup, öne doğru elden ele ileterek en müsait konumdaki yoldaşlarına atışa hazır silahları yollarlardı.

kente ulaşmaya çalışıyordu. İslâm ordusu, bir yolunu bulup, içme suyu bulunmayan çorak bir araziye sıkıştırdığı Hıristiyan ordusunun, süvari ve piyade olarak ikiye bölünmelerini fırsat bilip bu kuvvetleri ayrı ayrı bozguna uğrattı. Selahaddin Eyyubi'nin, III. Haçlı Seferi'nde (1187-92), Kral Richard ordusuna yapmayı tasarladığı da, tam olarak buydu.

Richard'ın Yürüyüşü

Kral Richard, nihayet 1191 yılı Temmuz ayının ortalarında, Haçlı devletçiklerini insan ve malzeme yönünden besleyebilmek açısından çok ehemmiyetli bir köprübaşı mesabesindeki Akka'yı teslim almaya muvaffak oldu. Haçlılar Akka'yı muhasara altında tuttıkları günler boyunca, bizzat kendileri de, Selahaddin'in ordusu tarafından çepeçevre

sarılmışlardı. Kral Richard, kentin düşmesiyle ele geçirilen Müslüman esirlerin fidye karşılığı serbest bırakılması konusunda, haftalar boyu yarım ağız verdiği kaçamak cevapların ardından, 22 Ağustos günü, bunların tamamını katletti. Bu katliamdan iki gün sonra, Haçlı ordusu güneye doğru ilerlemeye başladı. Sefer henüz başlamıştı ki, Burgonya dükü Hugh riyasetindeki Fransız şövalyelerinden oluşan artçılar, başına buyruk hareketlerinin bedelini, ana orduyla irtibatlarını yitirdikleri anda maruz kaldıkları bir İslâm saldırısıyla ödediler. Kral Richard, İslâm kuvvetlerince çembere alınmasına ramak kalan Fransızların imdadına son anda yetişti. Bu tatsız olaydan sonra, tehlikeli olduğu kadar sorumluluk da isteyen öncülük ve artçılık görevleri, ordunun başında ve kuyruğunda nöbetleşe yer değiştirecek